

Bakos István

## Trianon kényszerzubonyában

Tisztelt Tanácskozás! Kedves Barátaim! Köszönöm a meghívást ide, a Délvidék Magyar Szellemi Műhelyébe, Tóthfaluba. Szívből gratulálok Utasi Jenő atyának és munkatársainak ehhez a csodálatos, új épület-együtteshez.

A Nemzeti Tankönyvkiadó munkatársaként és a Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriumi elnökeként is üdvözlöm Önöket, amely Alapítvány több mint két évtizede küzd a trianoni trauma enyhítéséért, az elcsatolt magyar nemzetrészek sorsának jobbításáért. Hódi Sándor kitűnő bevezetője, Csapó Endre és Domonkos László átfogó előadásai után engedjék meg, hogy én egy kis könyvbemutatóval elegyítve foglalkozzak a trianoni kérdéssel.

Nemzetünk nyolc évtizede vergődik Trianon és a párizsi kényszerbékék szorításában, s a történelmi Magyarország elcsatolt területein immár a negyedik nemzedék éli meg, hogy szertenéz, s nem leli honját a házában. A Himnusz költőjétől, a reformnemzedék és a századelő számos nagy gondolkodójától idézhetnénk intő írásokat, sorokat, amelyek előre vetítették a közelgő végzetet, amely a magyarság XX. századi kálváriájához, életerejének megtöréséhez vezetett, s amelyet elődeink megállítani nem tudtak. Ahogyan Ady írta halála előtt: *„Mi voltunk a földnek bolondja, / Elhasznált szegény magyarok, / és most jőjjetek, győztesek: Üdvözet a győzőnek.”* És ők jöttek; nagy mohósággal, kisszerűen és kegyetlenül.

Az ország három részre szakadását és a másfélszáz éves török pusztítást előidéző Mohácsnál súlyosabb tragédiának azért véljük Trianont és Párizst, mert a török időkben egész Európáért és a kereszténységért hoztunk áldozatot. Mellettünk tudhattuk a keresztény világot, bírtuk együttérző támogatását, s így volt esélyünk az ország felszabadítására, államiságának, egységének helyreállítására.

Trianonban és Párizsban az ítélkező győztes hatalmak zömmel európaiak voltak, ám a keresztény Európa szellemiségétől idegen módon, a másik felet meg sem hallgatva, hamis adatokra, hazugságokra alapozva – szűklátókörű, önös koloniális érdekeik miatt – hozták meg vészterhes döntéseiket. A rossz döntés a nagyhatalmak között újabb háborút gerjesztett, melynek következtében fél évszázadon belül kétszer is végigpusztították Európát, s letaglózták, szétdarabolták az ezeréves Magyar Királyságot. Az új határokkal megtörték a Kárpát-medence természeti, földrajzi és népi egységét, a térséget az ortodoxia és a balkanizálódás felé taszították. Trianonnal elkezdték, a szovjet megszállással folytatták Magyarország kirekesztését Európából.

A trianoni békediktátum súlyos igazságtalanságait és tragikus következményeit, a békecsinálók okozta békétlenségeket, s népünket ért bántalmakat, fájó sebeket már akkor, s azóta is politikusok, tudósok, történészek és művészek az ítélkező hatalmakkal meg a rossz szomszédokkal pörlekedő tényfeltáró írásokban, könyvekben, politikai vitairatokban tárták fel, olykor idegen nyelveken is. A világ urai azonban süketek, könyörtelegnek, nem hajlandók a mi bajainkkal és sirámainkkal

foglalkozni, még akkor sem, ha mérvadó külhoni személyiségek: történészek, írók, művészek, papok és tudósok által elismert jóvátételi kötelezettségeik lennének nemzetünkkel szemben. Nem hatja meg őket sem a mérhetetlen szenvedés, sem az erdőirtás következtében pusztító tiszai árvíz, sem a gondatlan rablógazdálkodás miatti katasztrofális ciánmérgezés, sem a Dunaszauroszt követően elhaló csallóközi és kisalföldi vidék. Úgy tűnik, a két világháború és a forradalmak véráldozata, valamint a gyűlölködő kis nacionalizmusok által elszenvedett pusztítások végtelen sora is kevés ma ahhoz, hogy a magyarok sorsa megindítsa, erkölcsi számvetésre készítse a nemzetközi politika formálóit. Amikor azonban egy kritikus korszakban, a II. világháború előestéjén, Teleki Pálék elérték az országhatároknak az etnikai határokhoz való kiigazítását, s - a szomszédos államok közreműködésével, a nagyhatalmak jóváhagyásával - fokozatosan megtörtént az elhibázott trianoni döntés békés revíziója, átmenetileg mindenki megnyugodott, mert azt igazságosnak vélte. Pedig az elcsatolt területeknek csupán egyharmada került vissza, de azzal a határon túli magyarok kétharmada is! Trianontól az etnikai határokhoz idomuló országhatár-módosításig közel két évtizeden át tartó tudatos nemzetépítésre, a nemzetközi tényezőket mozgósító és a külföldi közvéleményt megnyerő öntudatos külpolitikára, valamint a határon belüli és túli civil társadalommal, sőt a népi ellenzékkel is párbeszédre törekvő kormányzati nemzetpolitikára volt szükség. No meg olyan tudatos és elszánt államférfiakra, mint a 60. esztendeje mártíriumot vállaló Teleki Pál, s olyan part-



nerekre, mint például Bajcsy-Zsilinszky Endre, Esterházy János, a népi írók voltak.

Teleki Pál és Perényi Zsigmond az elcsatolt nemzetrészek gondviselőiként segítették a külhoni magyarok összefogását, megmaradását szolgáló szövetség létrehívását. A nyugati magyarság szervezettebb anyanyelvi-kulturális életének támogatása és a külföldi magyar lobbymunka érdekében támogatták 1929-ben a Magyarok I. Világkongresszusa összehívását - 24 ország 80 szervezetének részvételével -, majd 1938-ban ismét Budapesten a II. Világkongresszuson, 950 nyugati magyar szervezet képviselőinek kezdeményezésére a Magyarok Világszövetsége létrehozását. A Magyarok Világszövetsége keretében és azon túl is, az elmúlt évszázadban a nyugati magyarság felmérhetetlen szerepet vállalt és végzett a Trianon okozta sebek orvoslásában, az elcsatolt területeken élők mostoha sorsának enyhítésében, a nemzetközi közvélemény befolyásolásában. Különösen fontossá vált a nyugati magyarság szerepe a szovjet megszállás évtizedeiben, amikor a magyar nemzetpolitikát jórészt az emigráció képviselte.

Fájdalom, hogy a magyarok érdekvédelmi és kulturális világszervezete, 1993-as újjászervezését és fokozatos fejlődését követően az utóbbi években belső testvérharcok áldozatává vált, erejének nagy részét kicsinyes hatalmi vitákra tékozolja. Még inkább fáj a polgári koalíciós többségű parlament 2000. decemberi végzetes döntését az MVSZ költségvetési támogatásának megvonásáról, amely ellehetetlenítette a budapesti

koordinációs iroda és a magyarság érdekvédelmi testületeinek folyamatos működését.

A MVSZ főtitkáraként 1995 júniusában Trianon 75. évfordulóján két olyan tanácskozást is rendeztünk, amelyek jelentősége túlnőtt a szakmai körökön, hiszen ekkor már napirenden szerepeltek a szomszédos országokkal kötendő alapszerződések. Az MVSZ, mint a magyarság érdekvédelmi szervezete, mindvégig követelte, hogy a szövegezésbe vonják be a határon túli magyarság képviselőit, és tiltakozott a róluk is szóló szerződések nélkülük történő megkötése, az alapszerződések nemzetünket sújtó egyoldalúságai ellen. A Magyar tragédia - Trianon című könyvnek a Püski Kiadóval közösen tartott vitája, valamint az azt megelőző nemzetközi konferencia, ahol angol, amerikai, holland, svéd, német szakértők, történészek vettek részt a világ huszonnégy országából összesereglett magyarok képviselőivel együtt, ennek a tiltakozó szándéknak adott nyomatékot. Ezt követte 1995. július 27-én a debreceni nagygyűlés a veszélyeztetett anyanyelv és a magyar iskolák védelmében, amely a külföld segítségével a sovén szlovák és román törvénykezőket fékezte meg. Talán nem véletlen, hogy ezt követően újabb iszonyatos sajtótámadás indult Csoóri Sándor elnök és az egész Világszövetség ellen, amelynek hullámai akkor is apasztották szerény költségvetési támogatásunkat, de csak az ezredfordulón, az MVSZ parlament költségvetési támogatásának megvonásával csitulnak el.

A trianoni traumát nem tudtuk, s nem tudjuk feldolgozni, mivel azt újabb és újabb önkényuralmi nacionalista akciók és megpróbáltatások követték.

A második világháborút követő csapás 1947 februárjában Párizsban még súlyosabb volt, mint a trianoni, hiszen nemcsak maradék reményünket vették el az etnikai határokhoz közelítő békés határmódosítás érvényesítésére, hanem az ismét megcsonkított Magyarország még a függetlenségét is elvesztette. Az államot fél évszázadon át megszálló szovjet csapatok és idegen szellemiségű zsarnoki rendszer uralta, ahol a magyar önismeret átprogramozása, a nemzettudat negligálása a hivatalos politika része volt. Még inkább szenvedték ezt a magyar nemzetellenes politikát a kettős megszállás alatt élő határon túliak, mivel a régi és újabb megszállóknak, a rossz döntéseket hozó nagyhatalmaknak, sőt a Moszkva által kézben tartott anyaországi politikusoknak is arra irányult minden erőfeszítése, hogy a történelmi Magyarországnak és a Kárpát-medence hajdani egységének még az írmagját is kitöröljék az emlékezetből.

Az országrészek új urai igyekeztek minden magyar emléket és emlékhelyet eltüntetni, megsemmisíteni, nemzetünket múltjából kiforgatni. Ahol lehetett, átnevezték a településeket, az utcákat és a tereket, levették vagy leverették az emléktáblákat, eltávolították vagy megrongálták a szobrokat, kisajátították a közintézményeket, a középületeket, államosították az iskolákat, s vele a tanítás nyelvét és szellemét. Átírták a tankönyveket és meghamisították a történelmet. Feloszlatták a polgári és az egyházi társaságokat, egyesületeket, cenzúrázták még a Jókai regényeket, az Ady, Petőfi, Arany és Vörösmarty köteteket is, betiltották a magyar szabadságra emlékeztető ünnepségeket, a dalokat, a ma-



gyaros öltözetet. A magyar közösségi vezetőket, ahol és ahogy tudták megalázták, internálták, leváltották, a magyar értelmiséget háttérbe szorították. A keresztény egyházak állhatatos képviselőit üldözték. Az országhatárokat megerősítették, a magyar-magyar kapcsolatokat korlátozták, olykor tiltották. Végül mindent és mindenkit igyekeztek állami fennhatóság és ideológiai ellenőrzés alá vonni, maradék vagyontól megfosztani. Ezt az embertelen szövedéket 1956 októberében a magyar forradalom és hősie szabadságharc a világ csodálatára fölhasította, de a remélt nemzetközi katonai támogatás híján – amely a szűklátókörű koloniális érdekek miatt Szuezi felé irányult – ismét magunkra maradtunk. A magyarok kivándorlása a Kárpát-medencéből ezért napjainkban is tart. Mindig azokról a hajdani országrészekből távoznak, ahol leginkább megnehezülnek az életfeltételek és akad rés az elmenekülésre. Az elmúlt évtizedben a háborúzó Délvidék meg az elszegényedett Kárpátalja, előtte a Ceausescu veszélyeztette Erdély, korábban a 68-as megszállást elszenvedő Csehszlovákia és Magyarország magyarjai alkották az emigráció folyamatos utánpótlását. Für Lajos: A magyar népesség a Kárpát-medencében című kitűnő könyvében rendkívül alapos munkával feltárta és a történeti statisztika módszereit felhasználva elemzi az elmúlt ezer évben a magyarság számának és arányának alakulását a térségben. Az ő adataiból tudjuk, hogy a magyarság létét fenyegeti, a korábbi korok nemzetpusztítását túlszárnyalja a trianoni területelcsatolásokkal meg a fél évszázados szovjet elnyomással ránk szakadt zsarnokságok hatása. Trianon után háromne-

gyedmillió magyar hagyta el ősei idegen államhoz csatolt földjét és menekült közülük félmillió a maradék Magyarországra, illetve negyedmillió a nyugati világ országaiba. A második világháború után megismétlődött e folyamat azzal a módosítással, hogy a magyarok erőszakos ki- és áttelepítése az akkori Csehszlovákiában mintegy 150 ezer honfitársunkra terjedt ki. A párizsi kényszerbéke következtében, az újból trianonizált magyar területekről további háromszázezer honfitársunk menekült el szerte a nagyvilágba. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc leverését követően az anyaországból 200 ezer ember menekült nyugatra, s azt követően legalább ilyen nagyságrendben menekültek az elcsatolt területek magyarjai Magyarországra és szerte a világba.

A kilencvenes évek nagy reményei és nekibuzdulása után egy évtizeddel megállapíthatjuk, hogy a szovjet birodalom összeomlását és a rendszerváltásokat követően, sajnos nem sokat javult a határon túli magyarok helyzete. Pedig politikai jogaik szélesedtek, saját pártjaik megalakultak és három szomszédos országban parlamenti, sőt kormányzati szerephez is jutottak. A magyar kormány feléjük irányuló támogatása is meghatványozódott. Európai és világpolitikai támogatottságuk azonban keveset változott, s alig javult helyzetük. Nem valósíthatták meg autonómia törekvéseiket, nem kapták vissza elvett közösségi javaikat, nem, vagy csak igen szerény mértékben szervezhették újjá oktatási-kulturális intézményrendszerüket, a hivatalos ügyek intézésében és a közéletben nem, vagy alig használhatják anyanyelvüket, nem érezhetik magukat igazán ott-



hon szülőföldjükön. A kedvezőtlen körülmények még a hitéletben is megmutatkoznak. Római katolikus anyaszentegyházam például nem küld magyar papokat a csángó-vidékre, nem ad püspököt a Felvidékre, s nemrég történelmi egyházmegyéinket is fölszámolták, s az új egyházmegyei határokat a mai országhatárokhoz igazították. Trianon következménye szétszórásunk a világ félszáz országának népi kohójába, ahol fokozatosan beolvadunk. Ennek illusztrálásaként tekintsük át a külhoni magyar iskoláskorúak helyzetét:

A magyar nemzetiségű és magyar származású diákok száma az ország határain túl 700-750 ezer főre becsülhető, akiknek azonban legföljebb a fele tanul magyarul, vagy magyarul is.

A.) Legrosszabb a helyzete e téren a több mint ötven országban élő, mintegy *kétmilliós lélekszámú nyugati magyar diaszpórának*, ahol az *iskoláskorú magyar gyerekeknek alig egytizede, egyhuszada, mintegy huszonöt-harmincezer fő* vesz, illetve vehet részt a szervezett magyar oktatásban (iskolai részképzés, heti 4-6 anyanyelvi óra, hétvégi - egyházi, vagy cserkész - iskola, nyári anyanyelvi tábor...). Az iskolák, illetve az önkormányzatok csak néhány országban (Finnország, Kanada, Svédország, Ausztrália..) nyújtanak ösztöndíjat vagy támogatást a bevándoroltak anyanyelvi oktatásához. A nyugati szórvány magyar származású fiataljainak túlnyomó többsége így magyarul nem tanul, nem tud, asszimilálódik, legföljebb származástudatát őrzi - családi hatástól függően halványabban vagy erősebben. A rendszerváltás utáni szabadabb légkörben, s a gyakoribb hazautazások nyomán érzékelhetően nő körükben

az óhazával való ismerkedés és a magyarul tanulás igénye is.

B.) *A keleti és a Kárpát-medencei szórványosodó magyar közösségekben, ahol több mint egymillió honfitársunk él, szintén igen rossz a magyar oktatás helyzete. Becslések szerint e vidékeken a magyar diákok egyharmada, mintegy százezer diák tanulhat iskolájában magyarul, vagy magyarul is. Ide tartozik Dél-Bácska, a Bánság, Dél-Erdély, a Mezőség, a Felföld északi részének szórvány magyarsága, valamint a Kárpátok keleti lábánál őshonosan élő csángóság (akik a nyelvi diszkriminációt minden téren, még a templomban is elszenvedik). A szórványvidéken tanító pedagógusok és a diákok többnyire kiszolgáltatott helyzetben, mostoha körülmények között, tagozatos és vegyes oktatásban, megfelelő tankönyvek hiányában végzik munkájukat.*

C.) *A történelmi Magyarország egykori területén, a környező országokban közel kétmillió honfitársunk él olyan magyar etnikai többségű tömbökben, ahol mód van gyermekeik anyanyelvű képzésére. Így mintegy negyedmillió diák oktatása magyar tannyelvű iskolákban, vagy magyar osztályokban folyik, főként Észak – Erdélyben, a Partiumban, Észak-Bácskában, a Csallóközben és Beregben. Az iskolarendszerű magyar oktatás az adott ország tantervi és oktatási követelményei szerint előírt és engedélyezett tankönyvekből folyhat. A magyarországi tankönyveket legfőljebb segédanyagként használhatják a diákok és a tanárok is. A tanítók, tanárok egy része, az ottani pedagógus szövetségek és a magyarországi partnerintézmények jóvoltából immár*

egy évtizede bekapcsolódott a hazai pedagógus továbbképzésbe, sőt a nyári diáktáboroknak is gyakori vendégei tanítványaikkal együtt.

Közös ügyünk a magyar nyelvű és magyar nyelvi oktatás a diaszpóra magyarként való továbbélésének elősegítése, amely minden érdekelttől az eddigieknél nagyobb erőfeszítést kíván. Jó, ha ezt az adott országok, a helyi önkormányzatok és a magyar állam anyagilag is ösztönzi, (ahogyan ezt a kedvezménytörvényből is látjuk), de tudnunk kell, hogy a szülők, a külhoni magyar egyházak és az ottani közösségek, civil szervezetek szerepe meghatározó. Rajtuk kívül a hazai intézmények, így például jelenlegi munkahelyem a Nemzeti Tankönyvkiadó munkája, erőfeszítése is szükséges a külhoni magyar oktatás fejlesztéséhez. Végezetül engedjék meg, hogy egy tankönyvünket, amely a legveszélyeztetettebb magyar nemzetrész, a nyugati szórványban élők magyar diákjai számára készült, néhány fólia segítségével képileg is bemutassam:



**HAZA, A MAGASBAN****Magyar nemzetismeret I-II. tankönyv**

A magyar nemzetismereti tankönyv - amely az Oktatási Minisztérium pályázatán első díjat nyert - a nyugati világ országaiban, szórványban élő nemzet-társaink, a magyarul tudó és tanuló tíz éven felüli diákok és tanítók számára készült. Az ő tanulmányaikat kiegészítő magyarságismereti alapozásnak szánjuk e munkát, amelyből - diákjaik tudásszintjét (és a tantervi követelményeket) figyelembe véve - tanári segédlettel összeállítható a nyelvet különböző szinten, jobban, vagy kevésbé jól beszélők, a közép-haladók, a magyar érettségire készülők (kötelező és szabadon választható) tananyaga is.

A magyar nyelv, illetve a magyarságismeret oktatása csakis akkor lehet eredményes, ha meg tudjuk győzni gyermekeinket arról, hogy saját érdekükben áll magyarságuk megtartása. Két kultúrában otthon lenni a világon ugyanis olyan adottság, amelynek birtokában sokkal jobban megállhatják helyüket az életben, mint azok, akik csupán egyetlen kultúra szellemében nevelkednek. E tankönyv vonzónak, barátságossá teszi az ismerkedést a magyar kultúrával, a magyar múlttal, a magyar tájjal, nyelvvel, és a nyereség érzését kelti a tanulóknál.

A színes képanyagban és illusztrációkban gazdag kiadvány két kötetes, de egységes egésznek alkot. Áttekintést ad a magyar őstörténet rejtelmétől a nemzeti tulajdonságok és jelképek világáig; a Kárpát-medence magyar népének és tájainak bemutatá-

sától, a Föld déli féltekéjén vagy Észak-Amerikában és Nyugat-Európában élő magyarokig; a sok kis fejezetben tárgyalt magyar történelemtől, a világhírű művészek, tudósok és sportolók nemzeti panteonjáig, a magyar nyelv és az irodalmi művek szépségeitől, legjelesebb alkotóink portréjáig.

Arra törekedtünk, hogy a magyarságismeret tantárgyban megfelelő színvonalon specifikusan magyar vonatkozású ismereteket adjunk, illetve arra, hogy a külhoni iskolákban szerzett tudás kiegészítéseként alakítsuk a tanulók magyarságképét. Mivel rendkívül vegyes formák között, különféle iskolákban, illetve eltérő szintű magyar nyelvtudással tanulnak majd e könyvből a külhoni magyar diákok, igyekeztünk világosan fogalmazni - olykor magyarázni -, a fejezeteket jól tagolni, s rengeteg színes képpel, térképpel segíteni a megértést, az eligazodást.

Az Illyés-centenárium évében - az ő szellemi üzenetét hordozó címmel - megjelent hiánypótló tankönyv jól használható a Kárpát-medencei magyar szórványok és a külföldi egyetemek magyar oktatásában, valamint a hazai iskolákban is, mivel tartalmazza az alapfokú oktatási kerettanterv *hon- és népismeret tananyaga B változatának* tantervi követelményeit.

A tankönyv szerzői: Alföldy Jenő, Bakos István, Hámori Péter, Kiss Gy. Csaba.